

Северна Македонија: Завршна изјава на персоналот за мисијата според Член IV за 2025 година

ДА СЕ ОБЈАВИ ВЕДНАШ

Во завршната изјава е даден опис на прелиминарните наоди на персоналот на ММФ на крајот на нивната официјална посета (односно 'мисија'), најчесто на земја членка. Мисиите се спроведуваат како дел од редовните (најчесто годишни) консултации според [Членот IV](#) од Договорот за основање на ММФ, во контекстот на барањето за користење на ресурси на ММФ (позајмување од ММФ), како дел од дискусиите на програмите кои ги следи персоналот односно како дел од друг вид на следење на економските случувања од страна на вработените.

Властите дадоа согласност за објавување на оваа изјава. Гледиштата изразени во оваа изјава се гледишта на вработените на ММФ и не секогаш ги претставуваат гледиштата на Извршниот одбор на ММФ. Врз основа на прелиминарните наоди на оваа мисија, персоналот треба да изготви извештај кој, по одобрувањето од страна на раководството, треба да му биде претставен на Извршниот одбор на ММФ со цел дискусија и одлучување.

Моментот на раст се зголемува во услови на зголемување на ризиците

Моментот на раст се зголемува. Откако се зголеми на почетокот на 2024 година, растот се очекува да изнесува 3,3 проценти во 2025 година, главно поради засилената домашна побарувачка поради интензивирањето на јавните инвестиции (вклучувајќи го тука и проектот за патот Коридор 8/10д) и поддршката на потрошувачката со трансфери од државата и реалниот раст на платите. Влијанието на слабата надворешна побарувачка забележана во 2024 година се очекува да опстои и понатаму во 2025 година, главно поради структурните поместувања во автомобилската индустрија во Европа. На долг рок, високата стапка на иселување, особено кај младите, се проектира да го намали потенцијалниот раст, кој сега персоналот го проценува на 3,0 проценти.

Инфлацијата повторно се зголемува. Во јануари инфлацијата достигна ниво од 4,9 проценти годишно, што е зголемување од ниското ниво од 2,2 проценти во август 2024 година. Основната инфлација стана главен двигател и таа опстојува и понатаму како резултат на силниот раст на платите. Инфлацијата кај храната и понатаму е висока и покрај административната контрола на цените и другите интервенции.

Домашните ризици се зголемени, а надворешните изгледи се сè понесигурни. Слабите јавни инвестиции, заглавените реформи на продуктивноста, иселувањето и забавувањето на активностите на клучните трговски партнери претставуваат закани за растот на среден рок. Во меѓувреме, високиот реален раст на плати без зголемување на продуктивноста и сè поголемите фискални трансфери би можеле дополнително да ја поттикнат инфлацијата и да ја еродираат конкурентноста. Поместувањата во трговската политика и потресите во делот на СДИ би можеле да го потиснат извозот и да ги заострат финансиските услови.

За придржување кон финансиските правила потребна е кредибилна фискална консолидација

Персоналот на ММФ се согласува со целите на властите за намалување на дефицитот оваа година, но постои загриженост за недоволно остварување на приходите, што ќе ја направи оваа цел недостижна. Дефицитот од 4 проценти од БДП кој е предвиден во буџетот за 2025 година ќе биде надминат доколку не бидат целосно остварени очекуваните зголемувања на приходите (од

1,5 проценти од БДП) од намалувањето на сивата економија и зголемувањето на усогласеноста кај даночните обврски. Ги поздравуваме напорите на Управата за јавни приходи за модернизирање на наплатата на даноците и за намалување на неформалното работење, но сепак, за остварување на придобивките од овие активности потребно е време. Персоналот на ММФ препорачува во секој ребаланс на буџетот, властите да избегнуваат зголемување на трошењето и да се насочат кон намалување на даночните расходи и трансфери (на пример: субвенции во земјоделството). Од суштинско значење е да се обезбеди целосен и навремен трансфер на придонесите во вториот столб на пензискиот систем.

Потребна е кредибилна фискална стратегија за долгот да добие надолна патека. Буџетскиот дефицит го надмина плафонот од 3 проценти од БДП предвиден со фискалните правила, додека, пак, јавниот долг бележи нагорен тренд и го надмина нивото од 60 проценти од БДП во 2024 година – 14 процентни поени над нивото пред пандемијата. Постоене на кредибилна фискална стратегија за повторно придржување кон фискалните правила е од клучно значење за зачувување на кредибилитетот за одржување на пристапот кон меѓународните пазари на капитал, за создавање на простор за инвестиции, како и за зајакнување на отпорноста на идни потреси. Фокусот треба да биде на следниве работи:

- *Контрола на тековните трошења:* Персоналот препорача да не се прават понатамошни зголемувања на пензиите во септември 2025 година, како и враќање на пензискиот систем заснован на правила во 2026 година, кој предвидува индексирање само според инфлацијата, со цел поддршка на консолидацијата, како и заштита на куповната моќ на пензионерите. Персоналот на ММФ советува ограничување на растот на платите во јавниот сектор согласно инфлацијата на краток рок. Министерството за финансии треба да го зајакне надзорот за да осигури дека зголемувањата на платите во јавниот сектор се во согласност со остварувањето на фискалните правила. Со тек на времето, унифицирањето на фрагментираниот систем за преговарање за плати ќе придонесе за спречување на неочекувани притисоци врз буџетот.
- *Мобилизирање на приходите.* Потенцијалот на приходи од даноци во Северна Македонија се проценува на 22-24 проценти од БДП. За остварување на овие приходи, даночните реформи треба да се фокусираат на намалување на даночните расходи, ограничување на намалените стапки и ослободувањата, подобрување на усогласеноста со даночните обврски, како и постепено зголемување на данокот на имот. Забрзувањето на напорите на властите за дигитализација дополнително ќе го подобрат мобилизирањето на приходите.

Освен за консолидација, структурните фискални реформи се потребни и за зајакнување на фискалното управување и подобрување на ефикасноста на трошењето, при што веќе се остварува одреден напредок. Клучните тековни мерки вклучуваат спроведување на одлука за Управување со јавни инвестиции и соодветен прирачник, донесување на закон за ЈПП и спроведување на прегледи на трошењата со цел оптимизирање на распределбата на буџетот. Управувањето со фискалните ризици, особено од страна на претпријатијата во државна сопственост и главните проекти како што е патот Коридор 8/10д е од круцијално значење. Вклучувањето на проценката на фискалните ризици во Среднорочната фискална стратегија претставува постигнување за министерството. На производителот на електрична енергија во државна сопственост, ЕСМ, му се потребни инвестиции во технологија и подобрување на ефикасноста со цел намалување на трошоците за производство и проширување на производството, како и постепено

намалување на неговата улога во субвенционираниот, регулиран пазар. Операционализацијата на Фискалниот совет претставува позитивен чекор и се охрабрува да ги зајакне своите независни проценки.

Монетарни политики и политики на финансискиот сектор за одржување на стабилноста и ублажување на ризиците

Банкарските стапки треба да се одржат а алатките за ликвидност оправдуваат дополнително затегнување сè додека инфлацијата не почне да се намалува. Сеопфатното акумулирање на резерви во 2024 година ја зајакна стабилноста на девизниот пазар. Со оглед на повторното забрзување на вкупната инфлација и на основната инфлација, Народната банка (НБРСМ) треба ги задржи стапките сè додека не се согледаат јасни докази за одржлива дезинфлација (забавување на растот на цените). Персоналот ги поддржува измените во барањата за резерви кои се имплементираат од Народната банка и советува дополнителни затегнувања со цел да се апсорбира вишокот ликвидност.. НБРСМ треба внимателно да ги следи инфлаторните ризици од домашните фактори, вклучувајќи зголемувања на плати и пензии, како и нагласените надворешни ризици поврзани со трговска неизвесност. Доколку овие ризици се остварат, НБРСМ треба да биде подготвена дополнително да ги затегне условите за да спречи вкоренување на инфлацијата. НБРСМ успешно се справи со изминатите предизвици, вклучувајќи го тука и потресот поврзани со енергетските трошоци. Нејзината отпорност главно се должи на нејзината оперативна и функционална самостојност кои ја нагласуваат нејзината независност и кредибилност. Овие елементи се од суштинско значење за обезбедување на стабилноста на цените и на валутниот курс и тие треба да бидат заштитени.

Финансискиот систем и понатаму е отпорен, но макро-прудентните услови треба се затегнат како одговор на забрзаниот кредитен раст. Свкупно земено, банкарскиот сектор е добро капитализиран, со висока стапка на ликвидност и профитабилен, со ниско ниво на нефункционални кредити на ниво на систем. Активните макро-прудентни и микро-прудентни мерки на Народната банка ја зајакнаа отпорноста. Добрите биланси и зголемените депозити се главна причина за забрзувањето на кредитните активности кон крајот на 2024 година. Спроведениот сооднос помеѓу износот на кредитот и вредноста (ЛТВ) и соодносот помеѓу сервисирањето на долгот (ДСТИ) ќе продолжи да помага во заштитата на финансиската стабилност преку намалување на притисоците на пазарот на недвижности и спречување на повисоки нивоа на задолжување. Персоналот на ММФ го поддржува постепеното затегнување, од страна на НБРСМ, на контрацикличниот капитален бафер и дополнителните капитални услови за да се осигури дека банките одржуваат соодветни капацитети за апсорпција на загубите односно за рекапитализација, во согласност со регулативите на ЕУ. Доколку кредитирањето и цените на недвижностите и понатаму брзо се зголемуваат, можно е да биде потребно и дополнително затегање на макро-прудентните инструменти.

Структурни реформи за зголемување на продуктивноста и компензирање на трошоците поврзани со иселувањето

Персоналот на ММФ ги поддржува целите на властите за зголемување на продуктивноста, зголемување на животниот стандард и намалување на неформалноста. Во текот на

изминатава деценија растот во Северна Македонија заостанува зад другите слични земји во регионот, а приближувањето кон ЕУ е запрено. Високата стапка на иселување доведе до намалување на населението што претставува закана за дополнително забавување на потенцијалниот раст. Забрзувањето на структурните реформи е клучно за постигнување на целите на властите, компензирање на трошоците од иселувањето, како и за поддршка на земјата на патот кон пристапувањето во ЕУ. Приоритетите се добро познати:

- *Подобрување на деловното опкружување.* Приоритет претставува намалување на неформалното работење преку рационализирање на регистрацијата на бизнисите и преку проширување на дигиталните јавни услуги. Предвидливоста на законското и регулаторното опкружување може да се подобри со ограничување на употребата на забрзаните постапки во Собранието, поголеми консултации со сите чинители и поконзистентна примена на регулираните услови. Поедноставувањето и дигитализирањето на дозволите за работа би им помогнало на бизнисите поефикасно да се справат со недостатоците на вештини и работна сила. Избегнувањето на спорадични прилагодувања на минималната плата би помогнало да се ограничи инфлацијата, да се сочува конкурентноста и да се обезбедат услови за работа на бизнисите со поголема предвидливост на јавните политики.
- *Зајакнување на пазарот на трудот.* Подобрувањето на резултатите на пазарот на трудот може да поттикне приватни инвестиции, да го зголеми учеството во работната сила и да го намали иселувањето. Зголемувањето на квалитетот на образованието и подоброто усогласување помеѓу понудата и побарувачката на работни места преку стручно образование, ќе помогне во надминувањето на недостатокот на работна сила. Зголемувањето на обемот на финансиски достапна грижа за деца во општините и постепеното зголемување на возраста за пензионирање на жените до возраста за пензионирање на мажите, може да помогне да се надоместат загубите на работна сила поради високата стапка на иселување.
- *Зголемување на инвестициите во јавната инфраструктура.* Квалитетот на јавната инфраструктура во Северна Македонија заостанува зад другите слични земји. Главните инфраструктурни проекти Коридорот 8/10д и автопатот Кичево – Охрид го надминаа буџетот и доцнат. Персоналот на ММФ ги поттикнува властите да ги завршат започнатите проекти и да ги реализираат инвестициите. Капиталните расходи треба да се заштитат во буџетот, а управувањето со јавните инвестиции треба да се зајакне во насока на давање приоритет на проекти кои имаат големо влијание.
- *Зајакнување на владеењето на правото и напори за спречување на корупција.* Подобрувањето на независноста и правичноста на правосудството би довело до подобро спроведувањето на договорите и намалување на неформалното работење. Борбата против корупцијата и понатаму е слаба, особено при постапувањето со предмети од висок профил. Усогласувањето на Кривичниот законик со меѓународните стандарди и зголемувањето на ресурсите за клучните институции кои се надлежни за борба против корупцијата се од круцијално значење. Претстојната нова стратегија за спречување на корупцијата претставува можност за забрзување на реформите преку зајакната отчетност и координација.

- *Подобрување на управувањето.* За подобрување на ефикасноста на јавните ресурси, отчетноста и транспарентноста потребно е проширување на дигиталните јавни услуги, преиспитување на шемите за државна помош, зајакнување на системите за набавки и подобрување на управувањето со претпријатијата во државна сопственост.

Тимот на ММФ им се заблагодарува на власите во Северна Македонија и сите други партнери на соработката и конструктивниот дијалог за јавните политики.